Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2025–2026

36 863 Wijziging van de Kieswet in verband met het stellen van nadere regels voor bijstand in het stemhokje

Nr. 19

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 29 juni 2026

Tijdens de eerste termijn van uw Kamer (verder: de eerste termijn) van het plenaire debat inzake het voorstel tot wijziging van de Kieswet in verband met het stellen van nadere regels voor bijstand in het stemhokje (verder: het wetsvoorstel, Kamerstuk 36863) zijn negen amendementen ingediend. Met deze brief geef ik een appreciatie van deze amendementen en beantwoord ik de in dit debat gestelde vragen. Eerst zet ik nogmaals het doel van dit wetsvoorstel kort uiteen en vervolgens heb ik de onderwerpen ingedeeld in de volgende vijf blokken: toegankelijkheid, integriteit verkiezingsproces, onderscheid tussen kiezers, evaluatie en voortgang wetgevingsproces en overige onderwerpen.

Doel wetsvoorstel

Het wetsvoorstel is onderdeel van het Actieplan toegankelijk stemmen. Dit actieplan heeft tot doel om mensen met een beperking en mensen met anderszins verminderde vaardigheden zo zelfstandig mogelijk te laten stemmen. Dit betreft niet alleen kiezers die een beperking hebben, maar het kan bijvoorbeeld ook gaan om kiezers die laaggeletterd zijn. Door bijstand in het stemhokje ook toe te staan voor mensen zonder fysieke beperking wordt de toegankelijkheid van het stemproces verder vergroot.

Bij het opstellen van dit wetsvoorstel heeft het kabinet het belang van het vergroten van de toegankelijkheid afgewogen tegen de fundamentele beginselen van het verkiezingsproces stemgeheim en stemvrijheid. Het kabinet kiest er daarom voor om hulp in het stemhokje voor niet-fysiek beperkten alleen te laten verrichten door stembureauleden. Hiermee wordt de toegankelijkheid van de verkiezingen vergroot, maar wordt het risico op oneigenlijke beïnvloeding van het verkiezingsproces zo beperkt mogelijk gehouden.

kst-36863-19
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2026

Toegankelijkheid

Tijdens de eerste termijn zijn er vragen gesteld over hoe kiezers en stembureauleden zullen worden geïnformeerd over de nieuwe mogelijkheden voor bijstand in het stemhokje. Voor de kiezers zal er een communicatieplan worden opgesteld, waarin zal worden opgenomen hoe kiezers voorafgaand aan een verkiezing worden geïnformeerd. Dit zal o.a. gebeuren via gemeenten en belangenorganisaties. Ook in het stemlokaal zullen kiezers informatie ontvangen over de mogelijkheden tot bijstand in het stemhokje.
De Kiesraad maakt in overleg met gemeenten en belangenorganisaties een handreiking voor gemeenten, die zij kunnen gebruiken voor de training van stembureauleden. De nieuwe mogelijkheden en regels voor bijstand in het stemhokje zullen deel uitmaken van deze training. In deze training zullen stembureauleden ook instructies krijgen over hetgeen moet gebeuren in de situatie dat de bijstand moet worden gestaakt en de stempas aan de kiezer moet worden teruggegeven.

Tevens zal ik in het kader van het vergroten van de toegankelijkheid in gesprek gaan met de Verenging Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB) over de mogelijkheden om de stembureaus op plekken die goed bereikbaar zijn voor bepaalde groepen kiezers, zoals verpleeghuizen of zorginstellingen, nog beter in te richten.

Integriteit verkiezingsproces

Het stemgeheim en de stemvrijheid zijn fundamentele beginselen van ons verkiezingsproces. Kiezers moeten zonder oneigenlijke beïnvloeding en in vrijheid hun stem uit kunnen brengen. Bij het opstellen van dit wetsvoorstel heeft het kabinet een zorgvuldige afweging gemaakt tussen het belang van integere verkiezingen en het belang van hulp door een persoon naar keuze. In deze belangenafweging is geconcludeerd dat het risico op oneigenlijke beïnvloeding te groot is wanneer eenieder in het stemhokje mag worden bijgestaan door een persoon naar keuze.

In de eerste termijn hebben enkele fracties erop gewezen dat het risico op beïnvloeding van kiezers ook bestaat bij hulp door stembureauleden. Dit kan inderdaad niet volledig worden uitgesloten. Ik ben er echter van overtuigd dat stembureauleden hun taken integer, zorgvuldig en neutraal uitvoeren. Dit is ook bij de afgelopen verkiezingen weer gebleken. Deze neutraliteit wordt door de volgende maatregelen zoveel mogelijk gewaarborgd:

- De neutraliteit maakt onderdeel uit van de training van stembureauleden.
- Op een stembureau zijn altijd ten minste drie leden aanwezig. Eventuele twijfel over de neutraliteit van een lid wordt dan ook door andere stembureauleden opgemerkt.
- Kiezers kunnen opmerkingen of klachten indienen bij het stembureau, die verplicht moeten worden opgenomen in het te publiceren proces-verbaal van het stembureau.
- Indien er toch aanleiding zou zijn om in te grijpen kan dit op meerdere manieren. Een voorzitter van een stembureau kan bijvoorbeeld een stembureaulid een instructie geven.

Door deze waarborgen acht ik het risico op beïnvloeding door stembureauleden beperkt.

Amendement Tijs van den Brink nr. 10[1]

Dit amendement stelt nadere voorwaarden aan het te doorlopen proces van het verlenen van bijstand in het stemhokje, teneinde het stemgeheim en de stemvrijheid beter te kunnen waarborgen. Dit zou gebeuren doordat de kiezer in het stemhokje mondeling, schriftelijk of door aan te wijzen op het stembiljet duidelijk moet maken wat zijn/haar stemkeuze is.

Appreciatie

Tijdens het verlenen van bijstand in het stemhokje moet de kiezer ondubbelzinnig kenbaar maken hoe hij gebruik wil maken van zijn stemrecht. In dit wetsvoorstel is de wijze waarop de kiezer dit doet open gelaten. Ik deel de overweging van het lid Van den Brink dat het onwenselijk is als een kiezer van iemand een briefje mee krijgt met daarop de politieke partij en/of kandidaat waarop moet worden gestemd. De in dit amendement voorgestelde wijziging kan dit voorkomen. Ik geef dit amendement daarom de appreciatie Oordeel Kamer.

Amendement Tijs van den Brink nr. 13[2]

Door dit amendement zou de mogelijkheid voor de kiezer om een ander lid van het stembureau aan te wijzen voor hulp in het stemhokje komen te vervallen. Hierdoor wordt het door de indiener voorziene risico beperkt dat kiezers worden geïnstrueerd om naar een bepaald stembureau te gaan om aldaar bijstand van een bepaald lid van het stembureau te ontvangen.

Appreciatie

Het doel van de betreffende wetbepaling is dat de kiezer kan afwijken van het stembureaulid dat door de voorzitter is aangewezen om bijstand te verlenen. Bijvoorbeeld omdat de kiezer zich prettiger voelt bij een ander stembureaulid.
Ik kan echter de redenering van de heer Van den Brink volgen dat er een kans bestaat dat er misbruik kan worden gemaakt van deze bepaling, waardoor kiezers worden beïnvloed door een stembureaulid. Hoewel ik ervan overtuigd ben dat stembureauleden integer en zorgvuldig hun werkzaamheden uitvoeren kan dit amendement de schijn van oneigenlijke beïnvloeding van kiezers beperken.
Ik geef dit amendement daarom de appreciatie Oordeel Kamer.

Amendement Bikker nr. 15[3]

Dit amendement heeft tot strekking om het aantal volmachten per kiezer te verlagen van twee naar één. Dit zou het risico op het verzamelen en concentreren van stemmen verkleinen, waardoor beter zou worden aangesloten bij het uitgangspunt dat iedere stem een persoonlijke keuze van de kiezer behoort te zijn.

Appreciatie

Gelet op het belang van de stemvrijheid en het stemgeheimen is alleen stemmen in het stemhokje de norm. Door dit wetsvoorstel wordt de mogelijkheid om te stemmen in het stemhokje vergroot, doordat een kiezer met ondersteuning door een stembureaulid zelf zijn stem uit kan

[1] Kamerstukken II, vergaderjaar 2025/26, 36 863, nr.10.
[2] Kamerstukken II, vergaderjaar 2025/26, 36 863, nr.13.
[3] Kamerstukken II, vergaderjaar 2025/26, 36 863, nr.15.

brengen. Daarom is het wetsvoorstel zo ingericht dat het initiatief om te verzoeken om bijstand bij de kiezer zelf ligt.

De voorstellen in dit wetsvoorstel blijven zo dicht mogelijk bij de norm van alleen stemmen in het stemhokje. Bij stemmen per volmacht is dit anders. Een volmacht wordt meestal afgegeven vanwege ziekte of afwezigheid. De kiezer kan dan niet anders dan zijn stem uitbrengen per volmacht. De discussie over stemmen per volmacht, waaronder het voorstel om het aantal stemmen per kiezer te verlagen van twee naar één, is mijns inziens daarom niet direct gerelateerd aan dit wetsvoorstel. Ik vind het daarom passender om de discussie over het verlagen van het aantal volmachten op een ander moment te voeren. Bijvoorbeeld tijdens de behandeling van het initiatiefwetsvoorstel Wet vervroegd stemmen in het stemlokaal van de leden Sneller en Bushoff, waarin ook wordt voorgesteld om het aantal volmachten te verlagen naar één per persoon. Ik ontraad daarom dit amendement.

Amendement Mohandis nr. 17[4]

Dit amendement regelt dat volksvertegenwoordigers en bestuurders geen stembureaulid mogen zijn.

Appreciatie

In de Kieswet is al vastgelegd dat iemand geen stembureaulid mag zijn wanneer diegene lid is van het vertegenwoordigend orgaan waarvoor de verkiezing wordt gehouden. Op basis van eerdere ervaring stel ik vast dat stembureauleden die bijvoorbeeld gemeenteraadslid zijn goed in staat zijn om hun taak als stembureaulid neutraal en zorgvuldig uit te voeren bij verkiezingen die niet gaan over de gemeenteraad.

Tegelijkertijd begrijp ik de gedachte dat het omwille van de objectiviteit wenselijk is om elke schijn van beïnvloeding door een stembureaulid te voorkomen. Wanneer een stembureaulid tevens lid is van welk volksvertegenwoordigend orgaan ook, kan het beeld ontstaan dat dit stembureaulid politiek niet neutraal is. Aandachtspunt bij dit amendement is dat deze consequenties heeft voor de uitvoering. Gemeenten zouden dan namelijk van al hun stembureauleden moeten controleren of zij ergens volksvertegenwoordiger of bestuurder zijn. Ik geef dit amendement daarom de appreciatie Oordeel Kamer.

Onderscheid tussen kiezers

Meerdere fracties hebben vragen gesteld over het feit, dat alle kiezers recht krijgen op bijstand door een stemburealid, terwijl kiezers met een fysieke beperking bijstand mogen krijgen door een persoon van hun eigen keuze.
Er wordt, kortom, gevraagd waarom ik niet kies voor één regime. Ik kan mij voorstellen dat dit verschil tussen kiezers vragen oproept. Ik neem u daarom mee in mijn afwegingen.

In de huidige situatie bestaat er in het stemproces een verschil tussen kiezers met een fysieke beperking en kiezers met een verstandelijke of mentale beperking, of die anderszins hulpbehoevend zijn: fysiek beperkten hebben recht op hulp naar keuze, andere kiezers hebben helemaal geen recht op hulp. Het recht voor kiezers met een fysieke beperking op hulp naar keuze staat al sinds 1896 in de Kieswet en is dus ouder dan het algemeen kiesrecht. Met dit wetsvoorstel gaan onder

[4] Kamerstukken II, vergaderjaar 2025/26, 36 863, nr.17.

andere mensen met een verstandelijke of psychische beperking en laaggeletterden erop vooruit, omdat zij straks wel recht hebben op hulp bij het stemmen door een stembureaulid. Het verschil tussen beide groepen kiezers wordt dus kleiner.

Het is niet mogelijk om fysiek beperkte kiezers enkel hulp door een stembureaulid te bieden. Dit komt door onze binding aan het VN-verdrag Handicap. Daarover hierna meer. Daarnaast vind ik het niet uitvoerbaar om een onderscheid te maken tussen bijvoorbeeld mensen met een psychische of licht verstandelijke beperking en andere kiezers. Dat is voor stembureauleden niet in te schatten. Dit zou kunnen worden ondervangen door een systeem waarin kiezers een verklaring moeten meenemen naar het stembureau waarin staat dat zij een mentale beperking hebben. Dit werkt stigmatiserend en daarom wil ik niet naar dit systeem toe.
Bovendien zijn er ook andere kiezers die behoefte kunnen hebben aan hulp bij het stemmen, zoals dementerende kiezers of mensen die voor de eerste keer gaan stemmen. Door het onderscheid tussen de twee groepen te handhaven (dus: kiezers met een fysieke beperking én alle andere kiezers) is dit goed uitlegbaar en uitvoerbaar voor stembureauleden.

VN-verdrag Handicap

In de eerste termijn zijn er meerdere vragen gesteld over de interpretatie van het VN-verdrag Handicap en de ruimte die dit verdrag wel en niet biedt. Hierover kan ik u het volgende melden. Toen het VN-verdrag Handicap in 2016 werd geratificeerd, heeft Nederland een verklaring afgelegd waardoor het recht op hulp bij het stemmen níet werd uitgebreid naar kiezers met andere beperkingen. Het is verdragsrechtelijk niet toegestaan om nu het verdrag anders te interpreteren omdat dat beter aan zou sluiten bij andere verdragen of nieuwe inzichten.
De keuze die is gemaakt bij de ratificatie van het VN-verdrag Handicap staat in die zin vast, dat het recht op hulp door een persoon naar keuze voor fysiek beperkte kiezers niet gewijzigd of *teruggedraaid* kan worden. Wel mag een land op grond van het verdrag *betere* toegankelijkheidsvoorschriften vaststellen.
Met het wetsvoorstel voldoen we nog altijd, en zelfs beter, aan het verdrag.
We gaan anderen dan fysiek beperkten immers hulp door een stembureaulid bieden. Daarmee zetten we een grote stap op het gebied van toegankelijkheid en zorgen we ervoor dat het stemgeheim en de stemvrijheid zoveel mogelijk wordt gewaarborgd.

Beïnvloeding door degene die hulp verleent

In de eerste termijn zijn er vragen gesteld over mogelijke beïnvloeding bij hulp door een bekende en betere borging van het stemgeheim bij hulp door stembureauleden. Hierover kan ik u het volgende melden. Door de bijstand te laten verlenen door een stembureaulid blijft de stemvrijheid gewaarborgd, en wordt groeps- en gezinshoofdstemmen (het zogeheten family voting) tegengegaan. Deze werkwijze is in overeenstemming met de fundamentele beginselen voor vrije en eerlijke verkiezingen, zoals deze worden onderscheiden door de Venetië Commissie.[5]

Kiezers met een fysieke beperking hebben, zoals eerder toegelicht, het recht op hulp door een persoon naar keuze al meer dan honderd jaar en het is niet mogelijk om dat recht terug te draaien vanwege het VN-verdrag Handicap. Hoewel er dan inderdaad een risico is op beïnvloeding door

[5] Dit betreft algemeen stemrecht, stemgelijkwaardigheid, stemvrijheid, stemgeheim en direct kiesrecht.

een persoon naar eigen keuze, gaat het in dit geval om een relatief beperkte en duidelijk afgebakende groep kiezers. Het risico op grootschalige beïnvloeding is daardoor beperkt en bovendien heb ik ook geen signalen ontvangen dat dit gebeurt. Dat risico zou vele malen groter worden wanneer wij álle kiezers toe zouden staan een persoon naar keuze mee te nemen bij het stemmen, omdat dit een veel grotere groep kiezers betreft. Hulp door getrainde en neutrale stembureauleden heeft daarom voor deze groep de voorkeur.

Appreciatie amendement Schilder (nr. 9)[6]

Dit amendement regelt dat iedereen recht heeft op hulp naar keuze en de voorzitter van het stembureau kan ingrijpen als hij het idee heeft dat er sprake is van beïnvloeding.

Appreciatie

Het stemgeheim en de stemvrijheid zijn twee fundamentele beginselen van ons verkiezingsproces. Iedere kiezer de mogelijkheid geven een persoon naar keuze mee te nemen in het stemhokje is een te grote aantasting van deze beginselen, doordat mensen onder druk kunnen worden gezet om iemand mee te nemen bij het stemmen en vervolgens diens stemkeuze in te vullen. Het risico op intimidatie door kiezers doordat er een zekere gezagsverhouding bestaat is daarmee reëel. Daarnaast vind ik de toevoeging dat een voorzitter moet ingrijpen teveel druk legt op de taak van een voorzitter, daar ingrijpen door de voorzitter kan zorgen voor discussie en mogelijk tot agressie in het stemlokaal. Ik ontraad daarom dit amendement.

Amendement Clemminck (nr. 18)[7]

Dit amendement regelt dat iedereen recht heeft op hulp door een stembureaulid.

Appreciatie

Kiezers met een fysieke beperking alleen nog hulp door een stembureaulid laten verkrijgen zou een achteruitgang van hun huidige rechtspositie betekenen. Dit is in strijd met het VN-verdrag Handicap, waarin expliciet is gesteld dat het moet gaan om een persoon van eigen keuze. Dit verdrag stelt tevens dat de overheid al behaalde bescherming en rechten niet mag afbouwen of verslechteren (*standstill*-bepaling). Het is niet mogelijk om later alsnog een voorbehoud te maken bij dit verdrag, daar dit niet wordt aanvaard door het Comité van de VN dat toezicht houdt op naleving. Een kiezer met een fysieke beperking kan naar de rechter stappen en zich beroepen op artikel 29 van dit verdrag. Het is daarom niet mogelijk om kiezers met een fysieke beperking alleen nog hulp door een stembureaulid toe te staan en ik ontraad daarom dit amendement.

Voortgang wetsvoorstel en evaluatie

Tijdens de eerste termijn is gevraagd naar de evaluatie en de voortgang van het wetsvoorstel. Bij aanvaarding van het wetsvoorstel door u en vervolgens door de Eerste Kamer streef ik ernaar om het wetsvoorstel met ingang van 1 januari 2027 in werking te laten treden. Ik zet mij samen met

[6] Kamerstukken II, vergaderjaar 2025/26, 36 863, nr.9.
[7] Kamerstukken II, vergaderjaar 2025/26, 36 863, nr.18.

de Kiesraad en gemeenten in om de stembureauleden goed voor te bereiden op de verkiezingen in maart 2027.

Amendement Flach nr. 11[8]

Dit amendement regelt dat de evaluatie niet alleen na 5 jaar wordt gedaan, maar ook meteen na de eerstvolgende verkiezingen voor de provinciale staten, de gemeenteraden, de Tweede Kamer of het Europees Parlement.

Appreciatie

Voor de evaluatie van het wetsvoorstel zal de voor wijzigingen van de Kieswet gebruikelijke procedure worden gehanteerd. In de reguliere evaluatie van een verkiezing zullen de effecten van dit wetsvoorstel worden meegenomen. Indien het wetsvoorstel bij de verkiezingen van maart 2027 in werking zal zijn, zal dit onderdeel zijn van de evaluatie van deze verkiezingen. Indien dan blijkt dat er aanpassingen nodig zijn in de informatievoorziening voor kiezers en/of de training van stembureauleden zal hiermee niet worden gewacht op de integrale evaluatie van de wet.

Om een volledig beeld te kunnen krijgen van de effecten van de wet zijn echter een termijn van vijf jaar en ervaring bij meerdere verkiezingen nodig. In deze evaluatie zullen stembureauleden, gemeenteambtenaren, belangenorganisaties en kiezers om input over hun ervaringen worden gevraagd. Dan zal ook worden bezien of de wet aanpassing behoeft.

Bij een integrale evaluatie van de wet na één verkiezing bestaat het risico dat er een onvolledig beeld van de effecten van het wetsvoorstel zal zijn. Indien ik het amendement echter zo mag lezen dat onder evaluatie na één verkiezing wordt verstaan dat het deel uitmaakt van de reguliere evaluatie van een verkiezing en de integrale evaluatie vijf jaar na de inwerkingtreding plaatsvindt geef ik dit amendement Oordeel Kamer.

Overige onderwerpen

Ten slotte kwamen tijdens de eerste termijn de volgende onderwerpen aan de orde.

Volksvertegenwoordigers met een beperking

Ik vind het belangrijk dat mensen met een beperking in de politiek werkzaam zijn en zij voor het politieke ambt behouden blijven. Daar zetten we sinds 2019 op in, bijvoorbeeld in de sfeer van arbeidsvoorwaarden, door interesse te kweken (bijvoorbeeld via de Cursus Politiek Actief van ProDemos, die toegankelijk is voor deze doelgroep), een gelijk speelveld met specifieke voorzieningen en vergoedingen en via specifieke informatie op het Diversiteitsplein, een interactief platform met relevante informatie en inspiratie.

Neutraliteit burgemeesters

In Nederland hebben we een zorgvuldig en democratisch proces om tot de benoeming van burgemeesters te komen. De gemeenteraad speelt hier als volksvertegenwoordigend orgaan een grote rol in. Ik heb groot vertrouwen in zowel dat proces als in onze burgemeesters en de belangrijke rol die zij spelen in onze democratie.

[8] Kamerstukken II, vergaderjaar 2025/26, 36 863, nr.11.

Benoeming stembureauleden

Met dit wetsvoorstel wordt de geheimhoudingsplicht expliciet vastgesteld en met hun benoeming geldt deze plicht voor stembureauleden. Deze benoeming vindt schriftelijk plaats door het college van B&W van de gemeente waar zij stembureaulid worden. Het zou niet uitvoerbaar zijn om alle tienduizenden stembureauleden naar het gemeentehuis te laten komen voor hun benoeming.

Taal bijstand stemhokje

In de meeste gevallen zal in het stemlokaal in het Nederlands worden gecommuniceerd. Kiezers mogen er niet op rekenen dat bij de bijstand een andere taal zal worden gesproken dan Nederlands of Fries. Het is echter niet verboden om in een andere taal te communiceren. Ik acht een dergelijk verbod ook niet wenselijk, omdat dit ertoe zou leiden dat bijvoorbeeld kiezers in Zeeland niet zouden mogen worden bijgestaan in het Zeeuws, terwijl dit voor hen bij kan dragen aan het vergroten van de toegankelijkheid.

Amendement Flach nr. 12[9]

Dit amendement heeft tot doel om te verduidelijken dat de wettelijke mogelijkheid van nadere regels voor de inrichting van stemlokalen ook betrekking hebben op de inrichting en uitrusting van de stemlokalen ten behoeve van kiezers met een lichamelijke beperking, of kiezers die om andere redenen hulp nodig hebben in het stemhokje.

Appreciatie

Op grond van de Kieswet is het reeds mogelijk om bij AMvB regels te stellen over de inrichting van stemlokalen. Deze regels kunnen ook betrekking op de toegankelijkheid van stemlokalen. Tevens kunnen door de Kiesraad kwaliteitsstandaarden worden opgesteld om de toegankelijkheid van stemlokalen te vergroten en zijn er al handleidingen voor gemeenten m.b.t. de inrichting van het stemlokaal en het stemhokje. Een extra delegatiegrondslag in de Kieswet is daarom niet nodig en ik geef dit amendement daarom de appreciatie overbodig.

Amendement Flach nr. 16[10]

Dit amendement regelt, omwille van de duidelijkheid, dat in het wetsvoorstel consequent het woord «stemgeheim» wordt gebruikt in plaats van het in het wetsvoorstel gebezigde «het geheim van de stemming».

Appreciatie

Het is onwenselijk dat het beeld zou kunnen ontstaan dat er een inhoudelijk verschil is tussen de begrippen «geheim van de stemming» en «stemgeheim». Dit is niet beoogd en ik ben het met de indiener eens dat het beter is om consequent de term «stemgeheim» te gebruiken. Ik geef dit amendement daarom de appreciatie Oordeel Kamer.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
P.E. Heerma

[9] Kamerstukken II, vergaderjaar 2025/26, 36 863, nr.12.
[10] Kamerstukken II, vergaderjaar 2025/26, 36 863, nr.16.